REALISMUL MAGIC ŞI „ANXIETATEA INFLUENŢEI”

Elena-Livia CRAŞOVAN
(Universitatea de Vest din Timişoara)
elena.crasovan@e-uvt.ro

Magical Realism and the “Anxiety of Influence”

A brief survey of magical realist novels and the related criticism published from the 1960s to the present confirms the long-lasting career of the collocation. Beyond the abusive labeling, one can still frame a hard core of magical realist fiction published in the Latin-American cultural milieu, a local movement that became a global one later, in the 1980s, only to receive further distinctive features in the Western cultural centers, in the postcolonial world, or in Central-European literatures of former communist countries. The aim of this paper is to map the theoretical field and to trace the invariants and the influences implied by different definitions: could we talk about the pervasive import of a successful formula, or are these novels related through some common issues, despite the cultural and political differences of the emerging milieu? Is this mode the “brand” of a literary period, or a transversal mannerism crossing spatial and chronological borders? What is the proportion between mannerism and the “anxiety of influence”? We try to emphasize not only the “best-seller” characteristics, but also the features which place these novels in the academic canon or in the epicenter of the postcolonial debate, and we look at what is peculiar to magical realism besides these mappings. Finally, we redefine magical realism as a narrative mode born from the conflict between the individual and the social/political/cultural imaginary of the time.

Key words: *magical realism; postmodernism; postcolonialism; traumatic imagination; representation*

Câmpul cercetării

După aproape o sută de ani de realism magic[1] o rapidă survolare a bibliografiei critice arată că sintagma este încă ofertantă şi perspectivele de abordare diferă. Există o bibliografie vastă dedicată genului[2], care şi-a făcut o datorie academică din a prezenta traseul istoric al termenului, subliniind definiţiile divergente, adesea contradictorii, cu reacţii acoperind întreaga gamă de la entuziasm la reticenţă, clamând statutul universal sau propunând abandonarea termenului devenit ineficient în analiza textelor. Demersul lui Christopher Warnes justifică divergenţele,

[1] În 1925 apare eseul lui Franz Roh, care asociază, în artele plastice, „realismul magic” şi neo-expresionismul. La acest text fac referire mai toate monografiilededicate realismului magic, considerându-l începutul istoriei moderne a termenului.

[2] Notăm câteva din titlurile de referinţă, în ordinea cronologică a apariţiei: Amaryll Chanady, *Magical Realism and the Fantastic. Resolved Versus Unresolved Antinomy* (1985), Lois Parkinson Zamora şi Wendy B. Faris (eds.), *Magical Realism. Theory, History, Community* (1995), Roberto Gonzáles Echevarría, *Myth and Archive. A Theory of Latin American Narrative* (1998), Jean Pierre Durix, *Mimesis, Genres and Postcolonial Discourse: Deconstructing Magic Realism* (1998), Wendy B. Faris, *Ordinary Enchantments: Magical Realism and the Remystification of Narrative* (2004), Maggie Ann Bowers, *Magic(al) Realism* (2005), Christopher Warnes, *Magical Realism and the Postcolonial Novel: between Faith and Irreverence* (2009), Eugene L. Arva, *The Traumatic Imagination: Histories of Violence in Magical Realist Fiction* (2011), Rodica Grigore, *Realismul magic în proza latino-americană a secolului XX. (Re)configurări formale şi de conţinut* (2015).

BDD-A27648 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:58 UTC)

evidenţiind, pe de o parte, problema termenilor componenţi – fiecare încărcat de o istorie complexă a uzajelor contradictorii – şi, pe de altă parte, natura oximoronică a construcţiei, care implică încălcarea convenţiei filozofice a non-contradicţiei (Warnes 2009: 2).

Miza acestei lucrări este de a trece dincolo de inventarierea accepţiunilor existente şi, prin survolarea unui vast spaţiu teoretic, de a puncta legăturile (explicite sau nu) dintre ocurenţele sintagmei. Din perspectiva unei cercetări istorice, vom considera relevant modul în care diferitele accepţiuni ale termenului intră în dialog sau polemică cu definiri precedente sau recurg la înrudiri mai puţin evidente pentru a eluda influenţa unor concepţii teoretice cu autoritate din imediata proximitate. Premisa este că, dincolo de dialogurile teoretice vizibile sau de polemicile de natură ideologică, există înrudiri nemărturisite (uneori imposibil de argumentat), preluări tacite sau distanţări determinate de o „anxietate a influenţei" la nivelul definirii conceptelor. Studiul diacronic al acestor mişcări tectonice oferă o mai bună înţelegere a contextelor, a sensurilor care susţin uzul sintagmei la un autor sau altul, explică eşecul unor trasee interpretative sau pot (re)lansa altele.

Vom urmări, aşadar, mobilitatea sintagmei şi mai ales semnificaţiile reziduale care rămân în urma polemicilor, întrucât nicio despărţire nu este ingenuă. Cercetătorii acroşează idei şi accepţiuni vehiculate chiar în zonele criticii cu care se află în polemică, ceea ce explică aparenţa mozaicată, eterogenitatea sau, mai bine spus, structura de palimpsest a realismului magic, implicită, dar rareori developată în cadrul analizelor. Dacă, de regulă, este privilegiată cercetarea sincronică şi abordarea tematică, pledoaria demersului meu este pentru definirea contextualizată, pentru indicarea filiaţiilor. Consider că o abordare diacronică nu implică în mod necesar reluarea redundantă a unui „istoric al termenului" (redus, adesea, la un panegiric irelevant în interpretare), ci presupune o privire mai largă care să urmărească, în diferite spaţii culturale, conflictul dintre imaginarul individual şi cel social, construcţiile mitizante şi poetica reprezentării.

Originile europene şi latino-americane. Duelul între „epistemologic" şi „ontologic".

Primul reper pe care îl invocă istoriile diacronice ale realismul magic este eseul lui Franz Roh despre post-expresionismul european din artele plastice în anii 1920[1]. Critica punctează relaţia cu insolitarea si defamiliarizarea[2], însă este rar amintit faptul că Roh saluta, prin realismul magic, nu doar o anumită intensitate a privirii menită să descopere misterul care palpită îndărătul obiectelor, ci şi întoarcerea spre realism a pictorilor. Kenneth Reeds remarcă însă că nu este vorba despre un realism genuin, ci purtând urmele trecerii prin expresionism, cu amestecul de real grotesc şi perspectivă metafizică (Reeds 2012: 47). Dacă vom căuta specificul primei vârste a realismului magic european, vom găsi, în textele autorilor adesea invocaţi (Roh, Jünger, Bontempelli), trimiteri spre „intensitatea privirii", spre „insolitare" şi „defamiliarizare" (Grigore

[1] Textul lui Roh este republicat în antologia coordonată de Zamora şi Faris, din 1995, la p. 15-32.

[2] Într-o lucrare rar amintită – Kenrick Mose, *Defamiliarization in the Work of Gabriel Garcia Márquez* (1989) – opera lui Márquez este analizată din perspectiva defamiliarizării (termen adesea asociat realismului magic în literatura europeană). Descriind defamiliarizarea drept conceptul-cheie care explică originalitatea operei lui Márquez, Mose prezintă, de fapt, un ansamblu de tehnici ale realismului magic ca modalitate narativă: paralelismul, repetiţia, deviaţiile de la timpul linear, limbajul nesupus constrângerilor mimetice. Stilistic, realismul magic preia de la formaliştii ruşi elementele retorice: imagini, jocuri de cuvinte, hipebola, oximoronul, metafora, parodia, digresiunile, structura în spirală a naraţiunii, umorul. Cf. Şi Rodica Grigore (2015: 15-16).

BDD-A27648 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:58 UTC)

2015: 13-17). Aşadar, în accepţiunea iniţială, sursa magicului este artistul şi înţelegerea poetică a realităţii – perspectivă subsumabilă ulterior „realismului magic epistemologic”[1].

Traducerea eseului lui Roh în spaniolă, la mijlocul secolului al XX-lea, marchează preluarea sintagmei în spaţiul latino-american şi raportarea polemică la accepţiunile iniţiale. Ne referim la autori care au studiat în Europa, au activat în cercurile avangardiste (Arturo Uslar Pietri, Alejo Cartpentier) şi care, în încercarea de redefinire naţională/regională, se delimitează de moştenirea europeană, magicul artei europene (tributar tehnicilor suprarealiste) fiind, în opinia lor, artificial, inautentic, spre deosebire de realitatea miraculoasă în sine a continentului sud-american. Ceea e pare să ignore, însă, Carpentier în definirea realului miraculos este faptul că „primitivismul” şi „exotismul” pe care le invocă pentru a susţine un real miraculos tipic continentului sud-american, sunt, pe de o parte, atribute ale privirii europene (a colonizatorilor) şi, pe de altă parte, nuclee valorizate de acelaşi suprarealism european desconsiderat de scriitorul cubanez[2]. Prin urmare, am putea vedea o primă ipostază a „anxietăţii influenţei” în paradoxurile intrinseci paradigmei localiste, anticoloniale ca expresie, dar care utilizează, aparent inocent, în definirea propriului specific, elementele unui discurs străin, de sorginte europeană. Perspectiva este preluată şi de alţi scriitori latino-americani[3] şi treptat se accentuează confuzia dintre „realismul magic” şi „realul miraculos”, iar centrul de greutate se mută din interior, de la o manieră de reprezentare, spre exterior, către proprietăţile „naturale” ale unui spaţiu, marcând „teritorializarea imaginarului” şi accepţiunea „ontologică” a realismului magic.

Reflecţia critică

Aceste intervenţii ale scriitorilor sunt dublate de reflecţia critică asupra sintagmei. Sistematic, aceasta poate fi urmărită de la finele anilor ’70, când se conturează deja un corpus romanesc canonic al scriitorilor Americii Latine. Primele încercări tributare metodologiei structuraliste vizează definiri formale, delimitarea realismului magic de subgenuri proxime (fantastic, fabulos, realism), surprinderea caracteristicilor pornind de la aceste texte (şi, mi ales, de la paradigmaticul *Un veac de singurătate*). Definiţiile lui Irlemar Chiampi şi Amaryll Chanady (Chanady 1985: 22) preiau modelul lui Tzvetan Todorov de abordare a fantasticului, considerând tipică realismului magic operaţia simultană de naturalizare a miraculosului şi denaturalizare a realului. Acest dublu transfer implică un pact cu cititorul: rezolvarea antinomiilor care ţin de sistemele diferite. Deşi nu o menţionează implicit, modelele de analiză elaborate la începutul anilor ’80 ale celor două cercetătoare presupun un cititor occidental (cu o anumită perspectivă asupra miturilor), diferit de naratorii şi personajele pentru care evenimentele modelate în tipare mitice sunt parte a existenţei. Analiza implică o dihotomie culturală care, în deceniile următoare, va deschide realismul magic altor spaţii aflate pe poziţii diferite faţă de empirismul european, marcând cariera „globală” a genului. Critica postcolonială (discursul

[1] Subcategoriile „epistemologic” şi „ontologic”, lansate de Roberto Gonzales Echevarría şi preluate de Wendy B. Faris, sunt parţial suprapozabile celor propuse de Warnes, care diferenţiază între realismul magic bazat pe credinţă şi cel fondat pe ireverenţă (Warnes 2011: 14).

[2] O foarte interesantă analiză a privirii europene a colonizatorilor încorporată în textul romanului *Un veac de singurătate* în Elizabeth A. Spiller, *Searching for the route of inventions: Retracing the Rennaisance Discovery Narrative in Gabriel Garcia Marquez* in “Clio”, 28.4,1999.

[3] Eseurile lui Alejo Carpentier, Luis Leal, Angel Flores au fost reeditate în antologia editată de Zamora şi Faris (1995: 75-118).

BDD-A27648 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:58 UTC)

dominant al anilor'80-'90) va exploata tocmai hibriditatea culturală pe care o sugerează romanele realismului magic (Reeds 2012: 68).

În cadrul potcolonialismului se disting abordările neomarxiste militante care reclamă confiscarea modului de către capitalismul global şi manipularea receptării prin uzul comercial al unor teme şi tehnici specifice, menite să acopere cu o poleială „magică" mizeria realităţii (Aldama 2003: 1). Scriitorii invocaţi drept autori canonici ai genului (Toni Morrison, Salman Rushdie, Ben Okri, Márquez însuşi) sunt mai degrabă sceptici când comentează sintagma, considerând-o un moft occidental, încă o etichetă menită să accentueze clişeul extotismului (favorizat, de altfel, de eseurile lui Carpentier) şi să acopere adevărata faţă a unor culturi diferite.

Dintr-o altă perspectivă, criticii văd în romanele realist-magice expresia rezistenţei locale la dominaţia imperială şi accentuează marginalitatea şi potenţialul subversiv al acestui mod narativ (Stephen Slemon, in Zamora 1995: 407). I se pot imputa însă instrumentalizarea ideologică a textelor, politizarea termenilor sintagmei (realism-perspectiva colonizatorului; magic- perspectiva locală şi, esenţial, faptul că, prin accentuarea contrastelor, neagă o particularitate centrală a definiţiilor anterioare, şi anume rezolvarea antinomiilor.

Asistăm, prin urmare, la o a doua despărţire conceptuală: după ce, într-o primă fază, scriitorii Americii Latine negaseră viabilitatea realismului magic „european", într-un al doilea moment critica postcolonială, preia tacit premisele criticii structuraliste şi mizează pe diferenţa dintre orizontul mentalitar al cititorului şi cel proiectat de lumea ficţională, subminând astfel definiţiile localiste susţinute de scriitorii latino-americani şi deschizând perspective globale acestui mod narativ. Deşi se foloseşte de textele canonice sud-americane în construirea argumentaţiei, critica postcolonială e nevoită să se delimiteze de poziţiile fondatorilor, care implică, pe de o parte, accepţiuni regionale şi, pe de altă parte, ideea de „exotism" şi „primitivism", devenite, în noua paradigmă critică, din mărci ale unui spaţiu, clişee ale imperialismului occidental.

Locurile comune ale regionalizării şi globalizării. Relaxarea conceptuală.

În ciuda contradicţiilor de suprafaţă menţionate anterior, abordările regionale şi cele globalizante – cele care consideră realismul magic o mişcare literară cu o estetică bine definită istoric şi geografic (America Latină) şi cele care abordează realismul magic drept mod narativ global, marcă a literaturilor postcoloniale – împărtăşesc tacit o mentalitate similară, esenţialistă: ambele tratează textul ca un artefact antropologic (Aldama 2003: 8), confundă logica ficţiunii cu cea a realităţii, de unde şi investirea realismului magic ca discurs identitar, cu reală influenţă politică. De aici confuzia dintre etic şi estetic, instrumentalizarea textelor; clişeizarea discursului critic (aceleaşi premise, aceleaşi teme evidenţiate, aceleaşi concluzii, acelaşi limbaj de lemn) şi fundătura în care pare să se găsească în prezent această abordare.

Dar, odată cu amploarea discuţiilor teoretice, se accentuează discrepanţa dintre „lectura angajată" (critica academică) şi „lectura facilă" a publicului larg; aceasta din urmă, neinteresată de implicaţiile politice, valorizează mai degrabă caracteristicile prin care romanele realist-magice au căpătat statutul de *best-sellers*: exoticul banalizat, aura de *fantasy*, formule de *soap-opera* sau *family-saga,* condimentate cu limbaj sau modalităţi narrative realist-magice, înscrise neglijent pe un fundal socio-politic (Aldama 2003: 23). O analiză din perspectiva receptării va condamna manipularea pieţei şi a dorinţelor prin crearea unei „alterităţi consumabile". Manierismul, epigonismul, autopastişarea – vizibile uneori şi la autorii canonici – trădează, posibil, un

BDD-A27648 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:58 UTC)

imaginar auctorial prins între imaginarul social încărcat politic şi imaginarul popular, construit de hiperrealitarea simulacrelor.

Paralel cu intrarea în topurile comerciale, romanele realist-magice din diverse spaţii şi culturi intră în canonul academic, prin invocarea lor ca exemplare în studii dedicate postmodernismului. Romanele lui Márquez sau Rushdie ilustrează „metaficţiunea istoriografică" (Linda Hutcheon) sau „ficţiunea postmodernă" (Brian McHale) sau sunt invocate ca punte între modernism şi postmodernismul literar (Wendy B. Faris). Dincolo de a fi servit, la un moment dat, ca naraţiune teoretică justificatoare, meritul acestei abordări este de a contracara instrumentarea ideologică a textelor: abordările din perspectiva postmodernismului accentuează dimensiunea intertextuală şi metatextuală a textelor, natura lor de „construct ficţional" şi componenta „ireverenţioasă" a realismului magic, complementară „credinţei" (Warnes 2009: 16).

Antologiile şi monografiile consacrate genului în anii 1990-2000 (Zamora, Faris, Bowers) sunt tributare acestei perspective, de unde şi laxitatea definirilor: în încercarea de a construi un suport teoretic pentru abordarea globalizantă, criticii operează sincretic, mixând perspectivele. Se mizează de multe ori pe „prestigiul vechimii" şi pe recurenţa unor „viziuni despre lume" în spaţii şi epoci diferite, entuziasm hermeneutic care a dus la dizolvarea specificului şi la inoperabilitatea conceptului.

Abordări alternative ale realismului magic

După aceste derapaje, se poate observa în critica ultimilor ani o mişcare de recul, în încercarea de redefinire a specificului genului, prin multiplicarea pistelor teoretice şi rafinarea interpretărilor. Unele direcţii adâncesc perspectiva regională[1]: coroborând inteligent argumentele antropologice cu cele care ţin de genealogia formulelor discursive; acestea nu se grăbesc să vadă peste tot dihotomii. Perspectiva antropologică este utilizată nuanţat, termenul „viziune despre lume" nu mai etichetează, ci devine indicatorul flexibil al unor tipare colective de gândire[2], care marchează diferenţele culturale în perceperea realităţii. Renunţând să mai atribuie, simplist, o „viziune mistică" culturilor „primitive" şi una „raţională", ştiinţifică, culturilor occidentale, critica postcolonială migrează către o critică „post-etnică" mai atentă la disocierea palierelor referinţă-poveste-discurs (Aldama 2003: 16).

Alte demersuri caută argumentarea unor înrudiri ignorate, în contrapunct cu abordările devenite locuri comune ale criticii. Poate cel mai spectaculos studiu este cel al lui Christopher Warnes, care susţine înrudirea dintre realismul magic şi romanul cavaleresc medieval, recuperând într-o demonstraţie integratoare definirile europene ale lui Fr. Roh şi *magischer Realismus* al lui Novalis[3], alăturate viziunii despre lume care transpare în *romance.* Demersul lui Warnes reprezintă o formă pozitivă de „anxietate a influenţei" prin faptul că reface legătura cu

[1] Erik Camayd-Freixas, *Realismo mágico y primitivismo. Relecturas de Carpentier, Asturias, Rulfo y García Márquez* (1998), *apud* Rodica Grigore (2015: 24).

[2] Stanley Tambiah le numeşte cauzalitate şi participare: "two modes of ordering the world that are simultaneously available to human beings as complementary cognitive and affective interests since both mentalities could be identified in each culture" (*apud* Warnes 2009:40).

[3] Warnes caută, dincolo de coincidenţă, relaţia de înrudire a realismului magic al lui Roh cu termenii utilizaţi de Novalis (*magischer Idealismus/magischer Realismus*) şi argumentează influenţele romantismului german asupra realismului magic din modernitate (diferenţa dintre adevăr natural, care necesită validarea în termenii realităţii obiective, şi adevăr magic, subiectiv, care depinde de introspecţie şi intuiţie „mistică" (Warnes 2009: 20-22).

BDD-A27648 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:58 UTC)

acest gen uitat, polemizând şi cu premisele ideologice care fundamentează realismul, dar şi cu abordările care văd în realismul magic o lărgire a perspectivei realismului tradiţional.

Într-o altă direcţie, demonstraţia lui Warnes aduce în discuţie premisele abordărilor regionale sud-americane, întrucât chestionează raportul dintre „percepţie naturală" şi „modele livreşti" în percepţia şi manierele de reprezentare, mai ales că textele pe care le invocă scriitorii pentru a susţine magicul consubstanţial culturii sud-americane[1] sunt ale primilor colonizatori spanioli, al căror imaginar şi manieră de a scrie erau modelate tocmai de romanele cavalereşti, nutrite dintr-o mentalitate care nu făcea diferenţe clare între natural şi supranatural, real şi fictiv.

Mai puţin invocată în monografiile anglo-saxone, critica europeană de limbă germană sau franceză propune reciclarea realismului magic prin recuperarea perspectivei care a alimentat primele definiţii, ceea ce readuce dezbaterea pe terenul manierelor de reprezentare (Arva 2008: 72) şi face din acest mod narativ un gen hoinar, *flâneur* între epoci, mentalităţi şi genuri, apt, asemeni eroului picaresc, să-şi „educe" cititorii pentru a „negocia densitatea referenţială" a textelor (Aldama 2003: 33).

Din perspectiva istoriilor literare naţionale, realismul magic devine un termen-punte care anulează hiatusurile dintre epoci marcate de ideologii politice totalitare. Aplicarea termenului în analiza unor romane din literatura română (de la Sadoveanu, la Bănulescu, Bălăiţă, Agopian sau Cărtărescu) poate nuanţa abordările generaţioniste ale „literaturii române contemporane", precum şi dezbaterile despre „evazionism" şi „subversivitate" (Şandru: 2004). O dezbatere similară a avut în centru importanţa realismului magic pentru literatura din Germania sau Austria, ca termen de istorie literară capabil să arunce o punte peste ruptura provocată de război şi holocaust – susţinând astfel o istorie literară alternativă, care nu se mai raportează la 1945 ca la „anul zero" (*Nullpunkt, Stunde Null*), ci oferă o paradigmă a continuităţii (Arva 2014: 63-112).

Demersurile acestor cercetători construiesc un alt corpus de texte de referinţă, din spaţiul european, care să pună în evidenţă istoriile locale (războaiele, Holocaustul, regimurile dictatoriale comuniste), precum şi moştenirile acestor istorii în postcomunism sau pentru generaţiile post-Holocaust). Deşi păstrează trimiteri la discursul critic postcolonial, cu puţine excepţii (care ambiţionează echivalarea postcomunism-postcolonialism, de pildă), critica europeană reuşeşte să mute abordarea pe alte coordonate: alteritatea culturală a unor civilizaţii exotice este înlocuită cu alteritatea radicală a propriului trecut. Sunt reactualizate în context european temele memoriei şi uitării, relaţia problematică dintre Istoria oficială şi istoriile personale.

Trimiţând la grotesc şi la traumele colective invocate şi de discursul postcolonial, analizele recente se concentrează cu predilecţie asupra imaginarului individual, adaptând la hermeneutica textelor terminologia preluată din psihologia traumei (Arva: 2011). Astfel, Eugene Arva aşază realismul magic alături de un concept mai puţin invocat, realismul traumatic; pentru Arva, realismul magic devine modul predilect de punere în naraţiune a unui imaginar al traumei, a indicibilului ororii sau de a da formă „găurilor negre" ale memoriei.

Perspectiva lui E. Arva reprezintă o alternativă viabilă de a depăşi "anxietatea influenţei", întrucât abordarea poate fi aplicată romanelor din epoci şi spaţii variate, cu referire la probleme istorice şi moşteniri culturale extrem de diferite (colonialism, sclavie, Holocaust, comunism). Totodată, oferă o explicaţie nouă, integratoare, pentru anumite constante narative şi stilistice ale genului (schimbarea perspectivei narative, recurenţa metaforelor obsedante, literalizarea

[1] Ne referim la eseurile lui Carpentier, *On the Marvelous Real in America* (1949) şi *The Baroque and the Marvelous Real* (1975), dar şi la discursul lui Gabriel García Márquez de acceptare a premiului Nobel, din 1982, *The Solitude of Latin America*.

BDD-A27648 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:58 UTC)

metaforei) şi localizează „magicul” într-o altă zonă, cea a conflictului dintre imaginarul individual şi cel social.

Simulare şi stimulare

Un alt avantaj al abordării realismului magic drept mod narativ al imaginarului traumatic este acela că inversează raportul dintre termenii sintagmei şi reconsideră „pactul mimetic”: Viziunea realistă şi cea magică nu mai sunt complementare, „magicul” nu vine să lărgească „realismul” (apelând, în fond, la aceeaşi „suspendare a incredulităţii” pe care o pretinde realismul tradiţional), ci solicită din partea cititorului acceptarea iluziei ficţionale ca parte a realităţii trăite (Sabine Egger, in Arva 2014: 78). Magicul este elementul indispensabil prin care imaginaţia rearanjează detaliile, reconstruieşte şi reprezintă realitatea, mai ales atunci când sunt în joc evenimente traumatice, neasimilabile memoriei şi naraţiunii realiste. Metafora realist-magică recapturează realul prin refacerea punţii dintre evenimentul traumatic „ratat” ca exprimare la momentul trăirii şi reprezentarea ulterioară. În această nouă cheie de lectură „magicul” nu mai este semn al realităţii pluristratificate, ci al simulării; descrierea implică o deformare asumată, ce trimite la natura spectaculară a textului. Naraţiunea realist-magică este o „punere în scenă” cu efect terapeutic care îi facilitează cititorului contactul cu simulacrul ficţional al unui eveniment inaccesibil, mediază întâlnirea cu „fantomele trecutului” şi stimulează empatia cu victimele.

Consider că această abordare este mult mai generoasă decât cea localistă, latino-americană, cu naiva „pretenţie de real” a textelor şi de „naturalizare” a magicului. Ea implică cititorul nu prin eludarea, ci prin afirmarea „experienţei estetice”, însă neagă, în acelaşi timp „estetismul” şi gratuitatea ludică a elementului magic (*mimesis-as-play*), îi conferă o justificare gravă la nivel tematic şi discursiv-stilistic.

La aproape o sută de ani de la lansare, consider că realismul magic rămâne un concept fertil în analiza textelor, atât retrospectiv, dacă avem în vedere proteismul sintagmei şi fundamentele atât de diferite ale definirilor succesive, cât şi într-o abordare sincronică, care nu ignoră, însă contextele culturale de emergenţă. În concluzie, o analiză pertinentă implică fondarea perspectivei globale într-o analiză contextuală, precum şi dezideologizarea realismului magic prin disocierea palierelor referinţă-poveste-discurs.

Preluând inspirata caracterizare a Cristinei Şandru, putem privi realismul magic drept un „gen recesiv” (Şandru 2004), caracterizare care justifică manifestări literare diverse ce se revendică de la acelaşi termen: realismul magic este, aşadar, o manieră de reprezentare cu corespondent în imaginarul cultural, care se (re)actualizează la contactul cu diferitele forme/instituţii ale imaginarului social – discursul identitar al scriitorilor sud-americani, ideologia postcolonialismului – sau în conflictul cu acestea, precum în raportarea problematică la Holocaust şi (post)comunism, romanele realist-magice rescriind, de fiecare dată altfel, un trecut traumatic.

Referinţe bibliografice:

ALDAMA, Frederick Luis, 2003, *Postethnic Narrative Criticism: Magicorealism in Oscar ‘‘Zeta’’ Acosta, Ana Castillo, Julie Dash, Hanif Kureishi, and Salman Rushdie*, Austin, University of Texas Press.

BDD-A27648 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:58 UTC)

ARVA, Eugene L., 2008, *Writing the Vanishing Real: Hyperreality and Magical Realism*, in „JNT: Journal of Narrative Theory", 38.1 (Winter 2008), p. 60–85.
ARVA, Eugene L., 2011, *The Traumatic Imagination: Histories of Violence in Magical Realist Fiction*, New York, Cambria Press.
ARVA, Eugene, HUBERT, Roland (eds.), 2014, *Magical Realism as Narrative Strategy in the Recovery of Historical Traumata***,** « Intérferences litteraires » 14, October 2014, disponibil online la adresa http://www.interferenceslitteraires.be/nr14, consultat în 6.07.2017.
CHANADY, Amaryll, 1985*, Magical realism and the Fantastic. Resolved versus Unresolved Antinomy,* New York, Garland Publishing.
ECHEVARRÍA, Roberto Gonzáles, 1998, *Myth and Archive. A Theory of Latin American Narrative*, Durham and London, Duke University Press.
FARIS, Wendy B., 2004, *Ordinary Enchantments: Magical Realism and the Remystification of Narrative*, Nashville, Tennessee, Vanderbilt University Press.
GRIGORE, Rodica, 2015, *Realismul magic în proza latino-americană a secolului XX. (Re)configurări formale şi de conţinut*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă.
MÁRQUEZ, Gabriel García, 1982, *The Solitude of Latin America,* disponibil online la adresa https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1982/marquez-lecture.html, consultat în 20.10.2017.
MOSE, Kenrick E.A., 1989, *Defamiliarization in the Work of Gabriel Garcia Márquez*, New York, Edwin Mellen Press.
REEDS, Kenneth, 2012, *What Is Magical Realism?: An Explanation of a Literary Style*, New York, Edwin Mellen Press.
ROLAND, Hubert, 2010, *La catégorie du réalisme magique dans l'histoire littéraire du xx*^{ème} *siècle: Impasses et perspectives,* in Hubert Roland& Stéphanie Vanasten (éds.), *Les nouvelles voies du comparatisme*, Gent, Academia Press, p. 85-98.
SPILLER, Elizabeth A., 1999, *Searching for the Route of Inventions: Retracing the Rennaisance Discovery Narrative in Gabriel García Márquez*, in "Clio" 28.4, p. 375-398.
ŞANDRU, Cristina, 2004, A *Poetics of the Liminal: Magical Realism and Its Horizon of Escape*, in "American British and Canadian Studies", vol 5 December*,* disponibil online la adresa http://abcjournal.ulbsibiu.ro/Cristina%20Sandru.html, consultat în 17.05.2017.
WARNES, Christopher, 2009, *Magical Realism and the Postcolonial Novel: between Faith and Irreverence*, Palgrave, Macmillan.
ZAMORA, Lois Parkinson, FARIS, Wendy B. (eds.), 1995, *Magical Realism. Theory, History, Community*, Durham & London, Duke University Press.

BDD-A27648 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:58 UTC)